

Indhold

Forord 11

DEL I

FAGLIG ETIK OG PROFESSION 19

1 *Nogle moralfilosofiske emner* 21

Etik og moral 21

Nogle grundlæggende begreber 22

Normativ etik, deskriptiv etik og metaetik 24

Forskellige retninger inden for normativ etik 25

Grundlagsetik og områdeetik 26

Deontologisk og teleologisk etik 27

Nærhed og forståelse 28

Pligter – mod andre og mod sig selv 32

At knuse æg for at lave omelet 34

Resultaterne tæller 34

Hvordan kan vi begrunde etiske normer? 36

Forskellige fagetiske tilpasningsmåder 38

2 *Diskursetik – et slag for fornuften* 42

Sporene efter Habermas 42

Samtalen som basis for gensidig forståelse 43

Modernitetens farvel til den religiøse etik 45

Grundelementerne i diskursetikken 46

Modernitetens paradoks 48

Kritikken af diskursetikken 49

Diskursetik og fagetik 51

3 *Historiske udviklingstræk* 54

Det hippokratiske lægeløfte 55

Florence Nightingales sygeplejeløfte 55

Professionalisering og faglig etik i nyere tid 56

Etikinteressen var voksende i 1970'- og 1980'erne 59
1990'erne: etikens årti? 62

4 *Den faglige etiks symbolværdi* 66

Træk ved de traditionelle fagetiske retningslinjer 66

Den faglige etiks funktion 68

Professionalisering og faglig etik 71

Den faglige etiks symbolværdi for fagforbundene 76

5 *Fra traditionel til ny faglig etik* 78

Tilslørende og professionschauvinistisk 78

Loyalitetskonflikter tages ikke op 79

Kan regler give svar om ret og uret? 80

Kan klienter behandles som en råvare? 81

Social-etiske dimensioner mangler 82

Formidlingsproblemer i den traditionelle faglige etik 82

Praksisnære regler eller situationsetik 83

Pleje uden omsorg? 84

En ny etikvinkel 84

DEL 2

VÆRDIGRUNDLAG OG MÅL I SOCIAL- OG SUNDHEDSARBEJDE 87

6 *Værdiernes baggrund* 89

Hvad er værdier? 89

Værdiers karakter 90

Social accept af værdierne fra de berørte parter 91

Traditionelle værdier 92

Møde med nye udfordringer 94

7 *Ærefrygt for livet* 96

Livets ukrænkelighed 97

Liv og smerte 101

Livets mangfoldighed 104

Livets grænser 106

8 *Selvrealisering* 109

Er selvrealisering en vestlig værdi? 110

Kierkegaards eksistentialisme 113

Frihed for magtafhængighed 114

Gensidig afhængighed 115

9 *Frigørelse gennem solidaritet* 119

Undertrykkelse/frigørelse som problemforståelse 120

Ligeberettigelse – Solidaritet – Sammenhold 122

Positiv særbehandling 124

Afløsning af undertrykkelsesmekanismer 125

Arbejde for svagtstillede gruppers interesser 126

Svagtstillede gruppers uforløste ressourcer 127

10 *Ikke-diskriminering* 131

Køn 132

Hudfarve og „race“ 133

Religion og livssyn 135

Politisk opfattelse 136

Alder 137

Seksuel observans 139

Tolerancens ydergrænser 140

11 *Demokrati og menneskerettigheder* 141

Demokrati, flertal og mindretal 141

Når flertallet sjofler små, svagtstillede grupper 143

Børns rettigheder 145

De indfødte folks rettigheder 146

Menneskerettighederne som

menneskehedens fællesværdi 148

12 *Personlig integritet* 149

Personlig integritet – en gammel
værdi, der i dag trues? 149

Tavshedspligten 151

Oplysningspligten 154

Retten til aktindsigt 155

13 *Klienters og patienters medvirken og selvbestemmelse* 157

Participationsprincippet i behandling og forebyggelse 157

Medvirken og selvhjælp 159

Medbestemmelse og ressourcemobilisering 161

De, som ikke kan deltage 163

Princippet om informeret samtykke 164
Selvbestemmelse og tvang 166
Når tvang er nødvendig af hensyn til andre værdier 167
Fritagelse af samvittighedsgrunde 168
De enkle løsnings politik 169

14 *Afvisning af brutalitet* 170

Målet helliger aldrig midlet 170
Social- og sundhedsarbejde i krig 172
Fængsel og isolation 173

15 *Dialog og kommunikation* 175

Position og forståelse 175
Informationers gang 177
Filtre i perceptionen af andres budskab 178
Sproget som filter 179
Den, som har en hammer, ser søm overalt 180
Fagspecifikke briller 181
Problemfiksering 182
Det instrumentelle menneskesyn 183
Kommunikation og dialog har etiske sider 184

16 *Det personlige ansvar for egne handlinger* 186

Det eksistentielle valg og ansvar 186
Nürnbergprincippet 191
De gode undskyldninger 192

DEL 3

ETISKE DILEMMAER OG VÆRDIRVALG 195

17 *Mellem barken og veddet* 197

At vælge side 198
Social- og sundhedsarbejder – klient/patient 199
Modsætninger mellem klienter eller patienter
og andre enkeltpersoner 200
Modsætninger mellem forskellige klient-
og patientgrupper 201
Modsætninger mellem brugere og befolkning 202

- Modsatning mellem system og brugergrupper 203
- Modsatninger mellem system og social-
og sundhedsarbejder 204
- Modsatninger mellem professioner 204
- 18 *Hjælper og kontrollant* 206
  - Hjælp og kontrol 207
  - Statens eller folkets tjener? 211
  - Når professionsfunktioner undergraver selvrealisering 215
- 19 *Teknologi og integritet* 218
  - Truer informationsteknologien personværet? 218
  - Klienters og patienters retssikkerhed
er i forvejen svag 219
  - Den ny informationsteknologis
muligheder – kun fordele? 220
  - Brugerfærdighed kan have etiske konsekvenser 222
  - Personoplysninger og datateknologi 223
  - Brug af personoplysninger i strukturelt
orienteret arbejde 228
  - Informationsteknologiens kvalitet kan
have etiske konsekvenser 230
  - Rationalisering og samarbejde på tværs
af fag og forvaltninger 231
- 20 *Rammebetingelser for fagetisk arbejde* 234
  - Fagforbund og professionelle samarbejdsorganer 234
  - Handlingsvejledninger 237
  - Supervision og konsultation som metoder
i fagetisk arbejde 238
  - Etik i supervision 239
  - Supervision i etik 242
  - Konsultation 246
- 21 *En flervinklet værdietik som arbejdsmodel* 247
  - G (Trin 1) Grundlæggende værdier 248
  - O (Trin 2) Omstændigheder 251
  - D (Trin 3) Deontologiske aspekter 253
  - T (Trin 4) Teleologiske aspekter 255
  - Systematisk brug af flervinklet værdietik 257

Etik som bagklogskab 258

Etikken stiller spørgsmål, faget giver svarene 259

Efterord *Magt, afmagt og moral i velfærdsstaten* 261

Politisk fattigdom 264

Fællesskab uden frihed? 266

Meritokratiske træk 267

Arbejde som privilegium 268

Den enes magt, den andens afmagt? 270

Arbejdsmoralisme, aktivering og vilkår for hjælp 270

At give og tage ansvar 274

Litteratur 277

Navneregister (personer og organisationer) 283

Stikordsregister 285

Forord

Den første danske udgave af denne bog udkom i 1993 og var resultatet af flere års arbejde med etik og værdispørgsmål i daværende Norsk Sosionomforbund og i International Association of Social Workers (IFSW). Efter lanceringen af denne nye fagetiske model har jeg erfaret, at mange faggrupper inden for social- og sundhedssektoren har vist stor interesse for den måde at arbejde med etik på, som vi her havde udviklet. Metoden bestod af tre hoveddele: (1) forsøg på at klarlægge værdigrundlaget for arbejdet, (2) systematiske forsøg på at identificere etiske problemer og endelig (3) en metodisk afvejning af værdikonflikter i den faglige praksis.

Modellen kunne jeg yderligere følge op i min doktorafhandling ved Institutionen för socialt arbete ved Göteborgs Universitet, hvor jeg disputerede i 1993 i kølvandet på forskeruddannelsen. Jeg vil takke International Federation of Social Workers, Norsk Faglitterært Forfatterforbund og Institutionen för socialt arbete ved Göteborgs Universitet, der har støttet mig under arbejdet med denne bog. Der er desuden mange enkeltpersoner inden for social- og sundhedssektoren og andre, både i ind- og udland, jeg vil takke for inspiration, hjælp og støtte i mit arbejde.

Ved tilrettelæggelsen af den danske udgave har jeg fået nyttige råd fra sygeplejerske Birthe Drøschler, højskolelektor Ruth Borrts og socialrådgiver Henrik Bachman. Jeg vil også gerne takke de studerende ved diplomuddannelserne ved de sociale højskoler i København og Odense, som jeg gennem mange år har holdt oplæg for med udgangspunkt i bogen. De er kommet med mange konstruktive udspil, som jeg har haft glæde af under arbejdet med de foregående danske udgaver. Jeg takker dem hermed alle for hjælpen!

Denne fjerde udgave har gennemgået en mere dybtgående revision. Den indeholder et nyt kapitel om diskursetik. Mange data

er opdateret, og indledningskapitlet er strammet og revideret som følge af tilbagemeldinger fra undervisning og fra det praktiske arbejdsliv. Cand.jur. Dorte Vennemose Buss har i stort omfang bidraget til den opdatering, der er foretaget i denne udgave. Tak også til hende!

Det er glædeligt for mig som forfatter at opleve, at min bog nu runder sit tolvte år på det danske marked. Det skyldes nok, at forlaget har medvirket til hyppige revisioner, der har opretholdt bogens aktualitet. Men det skyldes nok også, at de nævnte revisioner er baseret på dialog med læserne. Jeg vil fortsat gerne høre fra nye og gamle læsere. Jeg kan kontaktes på lingas@etikk.net eller via min hjemmeside www.etik.net.

Holmestrand, februar 2005

Lars Gunnar Lingås